

грамматических навыков, которые интегрируются в названные умения.

Ключевые слова: цели и содержание обучения, будущие математики, научная устная речь

Summary

In the article the author highlights the main objectives and content of training oral academic monologue speech future mathematicians at the level C1.

Key words: objectives and content of training, future mathematicians, oral academic monologue speech

УДК: 378

І. В. Логойда

(Мукачівський державний університет)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ ЙОГО ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Гуманізація освітньої діяльності, створення умов для розкриття талантів та розумових здібностей студентів, спрямування навчально-виховного процесу на формування творчої особистості є пріоритетними в процесі реформування вищої освіти в Україні та філософсько-освітньої парадигми ХХІ століття. Гуманізація освіти, навчання, виховання – це далеко не повний перелік різноманітних аспектів реального глобального процесу, який на наших очах змінює зміст освіти і є однією з основних тенденцій розвитку сучасних освітніх систем. Зміни, що відбуваються в суспільстві, висувають нові вимоги до особистісних та професійних якостей учителя. Актуальними для нього стають внутрішня культура, ерудиція, активність, ініціативність, самостійність, прагнення до творчості та відповідальність. Зазначені якості повинні ґрунтуватися на глибокій професійній компетентності вчителя, яка, у свою чергу, може бути забезпечена лише на основі формування в нього фундаментальних знань і відповідної підготовки. Учителю, що прагне творчо працювати, самовдосконалюється, розвиваючи свої здібності до творчої педагогічної діяльності. Саме здатність до творчості є однією з провідних у педагогічній діяльності серед багатьох професійних якостей у системі особистості вчителя.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання творчої особистості вчителя, розвитку творчих здібностей розглядалися у наукових дослідженнях педагогів, психологів та філософів. Увагу до вивчення цих питань приділяли : В. Андрєєв, Б. Ананьєв, Н. Бердяєв, В. Бухвалов, І. Геращенко, Н. Гузій, В. Загвязинський, В. Кан-Калик, Ю. Карпова, Л. Лузіна, М. Нікандров, М. Поташник, С. Сисоева, Р. Шакуров та ін. У працях цих науковців розглянуто етапи педагогічної творчості, визначено класифікацію рівнів прояву творчої професійної діяльності. Проте підготовка майбутнього вчителя шляхом формування його творчих здібностей потребує ґрунтовнішого розгляду.

Мета статті полягає у вивченні сутності та специфіки педагогічної творчості, шляхів її реалізації в педагогічному процесі.

Педагогічна діяльність, як і будь-яка інша, має не тільки кількісну, а й якісні характеристики. Зміст і організацію педагогічної праці можна правильно оцінити, лише визначивши рівень творчого ставлення педагога

до своєї діяльності, який відображає ступінь реалізації ним своїх можливостей при досягненні поставлених цілей. Творчий характер педагогічної діяльності тому є найважливішою її об'єктивною характеристикою. Вона обумовлена тим, що різноманітність педагогічних ситуацій, їх неоднозначність вимагають варіативних підходів до аналізу та рішення, що випливають з її завдань. Нині твердження про те, що педагогічна діяльність є за своєю природою творчою, стало тривіальним.

Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, не відомих раніше духовних або матеріальних цінностей. Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості).

Суспільство створює певні об'єктивні умови для творчих проявів особистості, які є тією структурною одиницею суспільства, що здатні до творчого перетворення світу. Дослідженням сутності творчості, умов її розвитку та інших аспектів займалися і займаються різні науки, у тому числі філософія, психологія та педагогіка. Одним із перших виділяв поняття творчості давньогрецький філософ Платон і ця творчість мала універсальний характер: "Усякий перехід з небуття в буття – це творчість" [5].

Творчість можна розглядати не тільки як створення чогось нового, але і як процес, що протікає при взаємодії особистості (або внутрішнього світу людини) і дійсності. При цьому зміни відбуваються не тільки в дійсності, але і в особистості. "Особистість характеризується активністю, прагненням суб'єкта розширювати сферу своєї діяльності, діяти за межами вимог ситуації і рольових приписів; спрямованістю – стійкою домінуючою системою мотивів – інтересів, переконань і т. д. ..." [4]. Дії, що виходять за межі вимог ситуації, і є творчими.

Відповідно до принципів, описаними С. Рубінштейном [6], виробляючи зміни в навколишньому світі, людина змінюється сама. Таким чином, людина змінюється, здійснюючи творчу діяльність.

Творчість має різні рівні. Для одного рівня творчості характерне використання вже існуючих знань і розширення меж їх застосування; на іншому рівні створюється абсолютно новий підхід, що змінює звичний погляд на об'єкт або знання.

С. Сисоєва виділяє такі етапи педагогічної творчості: педагогічний задум; актуалізація і відбір професійних знань, умінь, здобутків власного педагогічного досвіду щодо реалізації задуму; інформаційний пошук; проектування навчально-виховної взаємодії з учнями; визрівання остаточного розв'язку; реалізація педагогічного задуму; аналіз і внесення коректив у подальші впровадження педагогічного задуму [7].

В. Кан-Калик та М. Нікандров вводять таку послідовність етапів творчості педагога: виникнення педагогічного задуму, спрямованого на розв'язання психолого-педагогічної задачі; розробка задуму; втілення педагогічного задуму в діяльність, процес спілкування з людьми; аналіз і оцінка результатів творчості [3].

Б. Ананьев вважає, що творчість – це процес об'єктивації внутрішнього світу людини [1]. Творче вираження є вираженням інтегральної роботи всіх форм життя людини, проявом його індивідуальності. У найбільш гострій формі зв'язок особистісного та

творчого розкривається у М. Бердяєва. Він пише: “Особистість – це не субстанція, а творчий акт” [2].

Педагогічна діяльність – процес постійної творчості. Але на відміну від творчості в інших сферах (наука, техніка, мистецтво) творчість педагога не має на меті створення соціально цінного нового, оригінального, оскільки його продуктом завжди залишається розвиток особистості. Звичайно, педагог, який творчо працює, а тим більше педагог новатор створює свою педагогічну систему, але вона є лише засобом для отримання найкращого в певних умовах результату.

Проте творчість обумовлена творчим потенціалом особистості, який, якщо говорити про педагога, формується на основі накопиченого ним соціального досвіду, психолого-педагогічних і предметних знань, нових ідей, умінь і навичок, що дозволяють знаходити і застосовувати оригінальні рішення, новаторські форми і методи і тим самим удосконалювати виконання своїх професійних функцій. З іншого боку, досвід переконає, що творчість приходить тільки тоді і тільки до тих, для кого характерне ціннісне ставлення до праці, хто прагне до підвищення професійної кваліфікації, поповнення знань і вивчення досвіду як окремих педагогів, так і цілих педагогічних колективів.

Нерідко творчу природу праці педагога виводять з умовиводу: педагогічна праця – переважно розумова, а розумова – значить творча. Але розумову працю не можна прямо ототожнювати з творчою. Без спеціальної підготовки, знань, що представляють собою відображення узагальненого соціального досвіду, накопиченого попередніми поколіннями, педагогічна творчість, окрім як на рівні проб і помилок, неможлива. Тільки ерудований педагог, маючи спеціальну підготовку на основі глибокого аналізу ситуацій і усвідомлення сутності проблеми шляхом творчої уяви й експерименту, здатний знайти нові оригінальні шляхи і способи її вирішення.

Творчий потенціал будь-якої людини, в тому числі й педагога, характеризується низкою особливостей особистості, які називають ознаками творчої особистості. При цьому автори наводять різні переліки таких ознак. Вони виділяють здатність особистості помічати і формулювати альтернативи, брати під сумнів на перший погляд очевидне, уникати поверхових формулювань; вміння вникнути в проблему і в той же час відірватися від реальності, побачити перспективу; здатність відмовитися від орієнтації на авторитети; вміння побачити знайомий об'єкт з абсолютно нового боку, в новому контексті; готовність відмовитися від реторичних суджень, поділу на чорне і біле, відійти від звичної життєвої рівноваги і стійкості заради невизначеності та пошуку.

Деякі автори відносять до ознак творчої особистості легкість асоціювання (здатність до швидкого і вільного переключення думок, викликати у свідомості образи і створювати з них нові комбінації); здатність до оціночних суджень і критичність мислення (уміння вибрати одну з багатьох альтернатив до її перевірки, перенесення рішень); готовність пам'яті (оволодіння досить великим обсягом систематизованих знань, упорядкованість і динамічність знань) і здатність до згортання операції, узагальнення та відкидання несуттєвого. Типологія творчої особистості, запропонована В. Андрєєвим, може бути поширена і на педагогів: теоретик-

логік, теоретик-інтуїтивіст, практик (експериментатор), організатор, ініціатор.

Творча діяльність учителя, на думку В. Краєвського, здійснюється у двох основних формах: застосування відомих засобів у нових поєднаннях, що виникають в освітньому процесі педагогічних ситуацій, і розробка нових засобів стосовно ситуацій, аналогічних тим, з якими вчитель уже мав справу раніше. На своїй першій стадії творчий педагогічний процес є встановленням нових зв'язків і комбінацій відомих раніше понять, явищ і може бути реалізований на основі спеціальної методики. Оптимальні шляхи його здійснення можна визначити за допомогою алгоритму або евристичної системи правил, дотримуючись яких легше знайти рішення. Приписи до педагогічної діяльності, її норми – необхідне науково обґрунтоване керівництво для вчителя в його роботі.

Сфера прояву педагогічної творчості визначається структурою педагогічної діяльності й охоплює всі її аспекти: конструктивний, організаторський, комунікативний і гностичний. Однак для здійснення творчості в педагогічній діяльності необхідна низка умов (Н. Кузьміна, В. Кан-Калік): тимчасова спресованість творчості, коли між завданнями і способами їх вирішення немає великих проміжків часу; взаємозв'язок творчості педагога з творчістю учнів та інших педагогів; відтермінування результату і необхідність його прогнозування; атмосфера публічного виступу; необхідність постійного співвіднесення стандартних педагогічних прийомів і нетипових ситуацій.

У сучасній літературі педагогічна творчість розуміється як процес розв'язання педагогічних завдань у мінливих обставинах. Звертаючись до вирішення незліченної безлічі типових і нестандартних завдань, педагог так само, як і будь-який дослідник, будує свою діяльність відповідно до загальних правил евристичного пошуку: аналіз педагогічної ситуації; проектування результату відповідно з вихідними даними; аналіз наявних результатів, необхідних для перевірки припущення та досягнення шуканого; оцінка отриманих даних; формулювання нових завдань.

Сучасний педагог – фундаментально освічена людина, здатна гнучко перебудовувати напрям і зміст своєї професійної діяльності, яка самостійно працює над власним розвитком, підвищенням освітнього й культурного рівнів, уміє самостійно набувати необхідних для професійної діяльності знань, умінь і навичок, критично мислить, володіє стійкою системою мотивів і потреб соціалізації, здатна активно й творчо діяти.

Вітчизняною та зарубіжною наукою накопичено певний досвід у розробці основних теоретичних передумов проблеми формування творчої особистості педагога. Серед важливих пріоритетних якостей творчої особистості вчителя вчені виокремлюють: прагнення до самореалізації; захоплення справою як покликанням; автентичність особистості; незалежність щодо суджень; упевненість у власних силах; індивідуальність і гнучкість; критичність і високий ступінь рефлексії.

Творчість є необхідною складовою праці вчителя. Без неї неможливий педагогічний процес. Творчість педагога специфічна за своєю суттю. Вчитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям нове життя, відкриваючи шляхи до розуму і серця своїх учнів. При цьому творчість – необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку

і розкриття як особистості. Творчість формує педагогічний талант учителя.

Центральною фігурою в модернізації освіти, реформуванні освітнього процесу має стати учитель-дослідник, учитель-лідер як педагог нової формації – духовно розвинена, соціально зріла, творча особистість, компетентний фахівець, який професійно володіє всім арсеналом педагогічних засобів, постійно прагне до самовдосконалення та саморозвитку, стимулюючи до цього своїх учнів.

Високі вимоги до сучасного педагога зумовлені об'єктивними потребами суспільства, новими завданнями, які ставить перед нами життя. Сучасний учитель повинен навчити дітей системного мислення, методів пізнання та самоорганізації, допомогти розкрити власний потенціал, стимулювати та активно використовувати творчі можливості кожної особистості, оволодівати вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки. Педагог нового типу, здатний: швидко реагувати на суспільні зміни, що відбуваються; коригувати власну професійну діяльність щодо співвідношення соціальних вимог.

В. Кан-Калик і М. Нікандров виділяють основні умови перетворення діяльності вчителя у творчу: усвідомлення себе як творця в педагогічному процесі; усвідомлення сутності, значення і завдань власної педагогічної діяльності, її мети; сприймання вихованця як особистості в педагогічному процесі (як об'єкт і суб'єкт виховання); усвідомлення власної творчої індивідуальності.

Важливою умовою реалізації творчої особистості є креативність педагога, здатність перетворювати діяльність у творчий процес. Вона містить такі риси, як високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-проблемний стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення; творча фантазія, розвинена уява; специфічні особисті якості (сміливість, готовність до ризику, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм); специфічні провідні мотиви (необхідність реалізувати своє "я", бажання бути визнаним, творчий інтерес, захопленість творчим процесом, прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах праці); комунікативні здібності; здатність до самоуправління; високий рівень загальної культури.

Слід зауважити, що грамотно організована методична робота в навчальному закладі є одним із чинників, який впливає на розвиток творчості, оскільки вона виникає найчастіше тоді, коли вчитель бачить суперечність між завданнями та результатами, між затраченими зусиллями та підсумками, тобто коли вчитель незадоволений досягнутим і змушений шукати ефективніших методів навчання та виховання.

Висновки. У сучасних умовах існує гостра потреба суспільства в тому, щоб його члени навчилися адаптуватись до швидких соціально-економічних змін, тому формування в людини творчого ставлення до навколишнього світу і його пізнання, а разом із тим і пізнання себе у світі є надзвичайно важливим. Головною метою системи педагогічної освіти є підготовка професійно компетентних і конкурентоздатних, гуманістично зорієнтованих висококваліфікованих спеціалістів, тобто формування

суб'єктів професійної діяльності, здатних вільно та свідомо самовизначатися в педагогічній дійсності, творчо розв'язувати проблеми педагогічного процесу. Сучасній школі необхідний творчий учитель, оскільки лише в нього можуть бути творчі учні. Тож, якщо творчій особистості вчителя, розвитку його творчих здібностей приділяється належна увага в навчальному закладі, створюються відповідні умови для саморозвитку, вияву своїх творчих здібностей, підтримуються творчі спроби вчителя, то такий підхід відкриває можливість перед педагогом проявити себе в повній мірі як творчій особистості.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Формування висококваліфікованого творчого вчителя, вироблення у нього вмінь і бажання самостійно працювати над собою є одним із найважливіших завдань сучасної педагогічної освіти. Перспективою подальших наукових пошуків залишається дослідження нових підходів до створення умов для розвитку педагогічної творчості, що покращуватимуть ефективність професійної діяльності в умовах сучасних тенденцій розвитку системи освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б.Г.Ананьев. – СПб. : Питер, 2001.
- 2.Бердяев Н. А. Опыт эсхатологической метафизики / Н. А. Бердяев // Творчество и объективация ; сост. А. Г. Шиманский, Ю. О. Шиманская. – Мн. : Экономпресс, 2000. – с. 20.
- 3.Кан-Калик В.А. Педагогическое творчество / В.А.Кан-Калик, Н.Д.Никандоров. – М. : Педагогика, 1990. – 144 с.
- 4.Краткий психологический словарь / Сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М. : Политиздат, 1985. – 165 с.
5. Платон. Избранные диалоги. – М. : Художественная литература, 1965. – 205 с.
- 6.Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2005. – 551с.
- 7.Сисоева С. О. Основы педагогической творчості вчителя : навч.посіб. / С. О. Сисоева. – К. : ІСДОУ, 1994 – 112 с.

Анотація

Характеризуються сутність творчості та умови її розвитку, педагогічна діяльність в контексті розвитку творчих здібностей вчителя, ознаки творчої особистості вчителя, умови здійснення творчості в педагогічній діяльності. Обґрунтовується перспективність вивчення сутності та специфіки педагогічної творчості та шляхів її реалізації в педагогічному процесі.

Ключові слова: суспільство, педагогічна діяльність, потенціал, особистість, креативність.

Аннотация

Характеризуются сущность творчества и условия ее развития, педагогическая деятельность в контексте развития творческих способностей учителя, признаки личности учителя, условия осуществления творчества в педагогической деятельности. Обосновывается перспективность изучения сущности и специфики педагогического творчества и путей ее реализации в педагогическом процессе.

Ключевые слова: общество, педагогическая деятельность, потенциал, личность, креативность.

Summary

The nature of creativity and the conditions of its development, teaching activities in the context of development of creative abilities of the teacher, the characteristics of the creative personality of the teacher, conditions for creativity in teaching are considered in the article. The prospects of exploring the nature and specifics of pedagogical creativity and ways of its realization in the pedagogical process are grounded in the article.

Key words: society, pedagogical activity, potential, personality, creativity.